

Sociologie umění

Přehled vývoje obecné sociologie

Přehled vývoje sociologie umění

Sociologie umění – co nás čeká

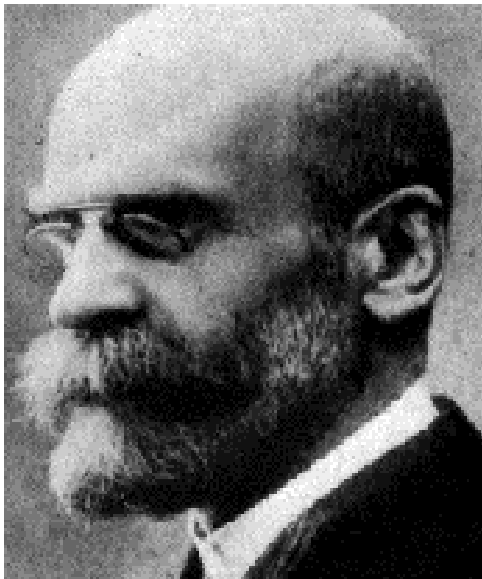
- ▶ Přednášky
- ▶ Samostudium a čtení textů
- ▶ Mini-testy (z povinné četby 20b) – od 29.4. do 10.5.
- ▶ Zkouškový test (40b)

Vznik sociologie - kontext

- ▶ společenské změny na přelomu 18. a 19. století
- ▶ přechod od tradiční k moderní společnosti
- ▶ teorie občanské společnosti, teorie objasňující průběh a anomické projevy kapitalistické modernizace předburžoazních společností
- ▶ Sociologie má od počátku přinést odpověď na otázku, **jak racionálně zvládnout svět lidí v situaci, kdy přestaly působit tradiční mechanismy reprodukce společnosti a člověk si uvědomil sám sebe v roli spolutvůrce společenské reality.**

Hlavní postavy

- ▶ August Comte (1798-1857)
- ▶ Herbert Spencer (1820-1903)
- ▶ Emile Durkheim (1857-1917)
- ▶ Max Weber (1864-1920)

Přehled vývoje klasické sociologie

„Sociologie“

- ▶ Slovo sociologie použil poprvé pro označení vědy o společnosti francouzský filozof **Auguste Comte** ve čtvrté části šesti-dílné práce Course de philosophie positive [Kurs pozitivní filozofie] z roku **1839**.
- ▶ 1843 označení použil v angličtině John Stuart Mill v VI. knize své Logic.

August Comte

- ▶ vytvořil hierarchickou klasifikaci vědních disciplín (matematika, astronomie, fyzika, chemie, biologie, sociologie), v níž přidělil **sociologii místo střešní disciplíny všech věd o společnosti a kultuře.**
- ▶ Pozitivismus: „Nakonec v pozitivním stádiu lidský duch, vědom si, že nelze nabýt absolutních poznatků, vzdává se hledání původu a účelu vesmíru, stejně jako poznání vnitřních příčin jevů, aby se pomocí velmi složitého usuzování a pozorování **věnoval objevování jejich skutečných zákonů, tj. jejich stálých vztahů následnosti a podobnosti.**“

August Comte

- ▶ Sociální statika – struktura řádu společnosti
- ▶ Sociální dynamika – idea („zákon“) tří stádií vývoje lidstva:
 - ▶ 1. teologické
 - ▶ 2. metafyzické
 - ▶ 3. pozitivní

Evolutionismus

- ▶ Zdůraznění **vývojového hlediska** vedlo k formulaci univerzálních teorií vývoje, ke studiu vývojových stádií a srovnávacímu studiu vývoje různých společností.
- ▶ Toto výkladové paradigma bylo úzce spojeno s **pojímáním společnosti jako "organismu"**. Sociální vědy tehdy byly silně ovlivněny rozvojem biologie, především teorií vývoje druhů formulovanou Charlesem Darwinem v práci *The Origin of Species* [Původ druhů] (1859).
- ▶ Vývojové hledisko bylo ovšem v sociálních vědách akcentováno již dříve. V rovině filozofie dějin především Georgem Wilhelmem Friedrichem Hegelem (1770-1831), v sociologičtější podání u Comtea a zejména u Herberta Spencera (1820-1903).

Herbart Spencer

- ▶ Společnost jako organismus – shody a rozdíly
- ▶ Pojetí evoluce
 - ▶ Evoluce je **procesem rostoucí diferenciací**, přechodem od homogenity k heterogenitě, provázeným ovšem **rostoucí integrací**.
- ▶ Hudba a řeč
 - ▶ Spencer (později i Simmel) vs. Darwin
 - ▶ Spencer
 - ▶ On the Origin and Function of Music [O počátku a funkci hudby] (1857)
 - ▶ The Principles of Sociology, Vol. 3, 3rd Chapter: Dancer and Musician

Sociální darwinismus

- ▶ Lewis Henry Morgan
- ▶ Edward Burnett Tylor (1832–1917), britský antropolog, autor významných spisů *Researches into the Early History of Mankind and the Development of Civilization* (1865), *Primitive Culture* (1871) a *Anthropology* (1881)

Krize evolucionismu

- ▶ Na konci 19. století se biologicko-naturalistické koncepce ocitly v krizi a do popředí zájmu se dostaly **psychologizující tendence** ve výkladu společenské skutečnosti.
- ▶ K hlavním zástupcům tohoto směru patří:
 - ▶ Wilhelm Wundt se svou psychologií národů,
 - ▶ Gustav LeBons s psychologií davu
 - ▶ Gabriel de Tarde, který formuloval princip nápodoby jako vysvětlení procesu vzniku ustálených institucí a vzorců chování, například módy.

Klasikové sociologie přelomu 19. a 20. století

- ▶ Obrat od velkých sociologických systémů k přesnějšímu zkoumání jednotlivých oblastí sociální reality.
- ▶ Stabilizovaly se jednotlivé sociologické disciplíny jako např. sociologie náboženství, sociologie kultury, sociologie města a venkova.
- ▶ Simmel, Durkheim, Pareto, Weber

Georg Simmel (1858-1918)

- ▶ Konceptce tzv. **formální sociologie**, jež má zkoumat čisté formy zespolečenštění, nikoli jejich historicky daný obsah
- ▶ Sociologie podle něj zpracovává látku dodanou ostatními vědami, které se zabývají jednotlivými stránkami sociální reality.

- ▶ Sociální typ, sociální pozice
- ▶ Sociální skupiny, interakce

- ▶ Zur Philosophieder Kunst [K filozofii umění] (1922)
- ▶ Psychologische und ethnologische Studien über Musik [Psychologické a etnologické studie o hudbě] (1882).

Emile Durkheim

- ▶ Sociologie: pozitivní věda o společnosti, nástroj reorganizace společnosti
- ▶ Úkol sociologie: eliminace konfliktů, ustavení nového morálního řádu
- ▶ považoval za předmět sociologie kolektivní vědomí
- ▶ Les règles de la méthode sociologique, [Pravidla sociologické metody] (1895, česky 1926).

Durkheim – „Pravidla metody“

- ▶ Sociologie je podle Durkheima vědou o sociálních faktech.
- ▶ "Sociálním faktem [fait social] je každý druh jednání, ustálený nebo ne, schopný vnějšího tlaku na jedince; anebo takový, který je v rozsahu dané společnosti všeobecný, ale má při tom svůj vlastní život nezávislý na svých individuálních projevech" (Durkheim 1919: 19).
- ▶ Sociální realita je specifickým druhem reality, který se vyznačuje:
 - ▶ 1. nezávislostí na individuálních vědomích
 - ▶ 2. schopností vyvíjet tlak na individuální vědomí

Durkheim – „Pravidla metody“

- ▶ Základním pravidlem metody, která podle Durkheima umožňuje objektivní vědecké poznání sociální reality, je příkaz **považovat sociální fakta za věci**, které jsou na individuálních vědomích právě tak nezávislé jako předměty (věci), jimiž se zabývají přírodní vědy.
- ▶ Sociolog se musí důsledně vyhýbat všem každodenním představám o společenských jevech, které mají členové společnosti, musí se **vyhýbat všem předvědeckým pojmům** [prénotions].

Max Weber

- ▶ Sociologie: nehodnotící, rozumějící
- ▶ Sociální jednání (předmět sociologie)
 - ▶ chování, jemuž zúčastnění přikládají smysl a orientují jeho průběh podle reakcí druhých
- ▶ Ideální typy
 - ▶ konstrukty umožňující poznání

Max Weber

- ▶ **Panství – moc, jako prosazení vlastní vůle**
 - ▶ Tradiční – autorita odvozena od „něčeho odedávna uznávaného“
 - ▶ Charismatické – nadpřirozené schopnosti vůdce; dynamické, nestálé
 - ▶ Legální – byrokratický aparát – odborně školený úředník

- ▶ **Die Rationalen und soziologischen Grundlagen der Musik, 1921 (fragment)**

- ▶ **Protestantská etika a duch kapitalismu**
 - ▶ „duch kapitalismu“

20. století - tendence

- ▶ Empirický výzkum
- ▶ Teorie středního dosahu
- ▶ Strukturalismus / antropologie
- ▶ Postmoderna

Přehled vývoje sociologie umění

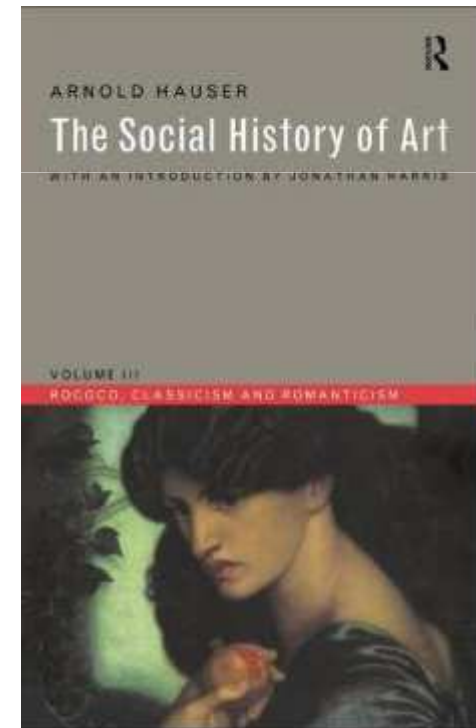
Hippolyt Taine

- ▶ 1828-1893
- ▶ umělecký naturalismus a sociologický pozitivismus, vliv Émile Zoly
- ▶ Histoire de la littérature anglaise (1864) 5 vol.
- ▶ Philosophie de l'art (1865 et 1882)
- ▶ teorie tří faktorů vlivu na literaturu:
 - ▶ Race – Rasa
 - ▶ Le milieu – Prostředí
 - ▶ Le moment – Doba
- ▶ Umělecké dílo je dokumentem doby
- ▶ Reprezentující osobnosti doby

Materialistické pojetí

- ▶ **Karel Marx**
 - ▶ 1818 – 1883
 - ▶ Teorie odrazu
 - ▶ Kauzalita
 - ▶ Kognitivní hodnota
- ▶ **Arnold Hauser**
 - ▶ 1892 – 1978
 - ▶ The Socioal History of Arts (1951)
 - ▶ Ne „estetický pohled“
- ▶ **Georgy Lukács**
 - ▶ Teorie románu (1920)
 - ▶ Sociální determinace forem a žánrů

Max Weber (1864 – 1920)

- ▶ Die rationalen und soziologischen Grundlagen der Musik (1921, 1925)
 - ▶ Racionální a sociologické základy hudby
 - ▶ fragment – poznámky z let 1912-13
- ▶ Součást Weberovy sociologie kultury a náboženství
- ▶ Nehodnotící sociologie
- ▶ Proti redukci na hospodářské příčiny
- ▶ Otázka pokroku v umění

Psychologizující tendence

- ▶ Benedetto Croce
- ▶ Henry Bergson
- ▶ Herbert Read – Výchova uměním

- ▶ Ernst Hans Gombrich
 - ▶ 1909–2001
 - ▶ Art and Illusion (1960) - psychologie obrazového znázorňování
 - ▶ Studies in the Art of the Renaissance (1966)

 - ▶ Příběh umění (1950, 1. vyd.)
 - ▶ Dějiny vidění
 - ▶ Zlom v tradici

6 základních přístupů ve 20. století

- ▶ **Humanistický historický přístup** v kunsthistorii raného 20. století (Dilthey, Panofsky, Cassirer)
- ▶ **Marxistická sociální historie umění** (Hauser, Antal, Francastel, Duvignaud, Goldmann, Lukács, Benjamin, frankfurtská škola, J. Berger, T. J. Clark, F. Jameson)
- ▶ **Kulturální studia**, kulturní materialismus a postmodernismus (new art history, Borzello a Rees, Greenblatt, Eagleton, R. Krauss, Hal Foster)
- ▶ **Institucionální teorie** umění v analytické filozofii (Danto, Dickie)
- ▶ **Antropologická studia** domorodého umění (Boaz, Kroeber, Lévy-Strauss, Geertz, Gell)
- ▶ **Empirická studia** institucí současného umění (Becker, Bourdieu, Peterson, Blau, Crane, DiMaggio, Heinich, Zolberg)

Harrington (2004:15)

Mezi první a druhou světovou válkou

- ▶ **Sociálně filozofická reflexe současného umění**
 - ▶ György Lukács
 - ▶ Anatolij Vasiljevič Lunačarskij
 - ▶ Walter Benjamin
 - ▶ Theodor Wiesengrund Adorno

- ▶ **Sociologie jednotlivých uměleckých druhů**
 - ▶ Levin Ludwig Schücking: Soziologie der literarischen Geschmacksbildung (1923)
 - ▶ Empirická hudební sociologie – výzkumy rozhlasového publika Paul Lazarsfeld (Rakousko) a Karel Vetterl

Frankfurtská škola sociálněvědná

- ▶ Theodor Adorno a Max Horkheimer
 - ▶ Dialektik der Aufklärung (1944, 1947)

- ▶ T. W. Adorno
 - ▶ Philosophie der neuen Musik (1949)
 - ▶ Einleitung in die Musiksoziologie (1962)
 - ▶ Ästhetische Theorie (1970, česky 1997)
 - ▶ Vztah umělce a publika
 - ▶ Fetišový charakter umění
 - ▶ Standardizace produkce

- ▶ Leo Löwenthal
 - ▶ Literature and the Image of Man (1957)
 - ▶ Literature, Popular Culture, and Society (1961, Literatur und Gesellschaft 1964)

Sociologie umění v Německu

- ▶ **Alphons Silbermann (1909 – 2000)**
 - ▶ v 60. letech oponent Adornův z pozic empirismu, „spor o pozitivismus“
 - ▶ Empirische Kunstsoziologie. Eine Einführung mit kommentierter Bibliographie (1973)

- ▶ **Niklas Luhman (1927 – 1998)**
 - ▶ Die Kunst der Gesellschaft (1995)
 - ▶ sociální teorie
 - ▶ Komunikační struktura
 - ▶ Autoreference
 - ▶ Funkční systémy

Francouzská sociologie umění

- ▶ **Pierre Francastel**
 - ▶ **Peinture et société (1951, česky Malířství a společnost 2003)**
- ▶ **Robert Escarpit – směřování k empirické sociologii a kvantitativnímu výzkumu**
 - ▶ Sociologie de la littérature (1958)
 - ▶ s kolektivem La littéraire et le social. Éléments pour une sociologie de la littérature (1970)
- ▶ **Lucien Goldman – hlásil se k marxismu, hovoří o „genetickém strukturalismu“**
 - ▶ Pour une sociologie du roman (1964)
- ▶ **Pierre Bourdieu (1930-2002)**
 - ▶ **La distinction. Critique sociale du jugement (1979)**
 - ▶ **Les règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire (1992)**

Sociologie umění v českém prostředí

- ▶ **Otakar Hostinský (1878-1910)**
 - ▶ O socialisaci umění (1903) a Umění a společnost (soubor přednášek z roku 1900 vydaný roku 1907)
- ▶ **Zdeněk Nejedlý (1878-1962)**
 - ▶ kulturně historický přístup – monografie Bedřich Smetana, T. G. Masaryk
- ▶ **Otakar Zich (1879-1934)**
 - ▶ Estetické vnímání hudby (1910) – metoda empirického zkoumání hudebních preferencí
- ▶ **Vladimír Helfert (1886-1945)**
 - ▶ výzkum barokního zámku jako hudební instituce

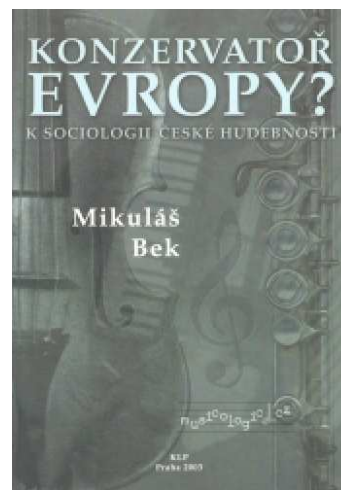
Sociologie umění v českém prostředí

- ▶ Jan Mukařovský (1891-1975)
 - ▶ Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty (1936)
- ▶ Felix Vodička (1909-1974)
 - ▶ výzkum recepce jako součásti historie literatury
- ▶ Karel Krejčí (1904-1979)
 - ▶ Sociologie literatury (1944)
- ▶ výzkum rozhlasového publika – od 60. let Vladimír Karbusický a Jaroslav Kasan

Sociologie umění v českém prostředí

▶ Mikuláš Bek

- ▶ Konzervatoř Evropy? K sociologii české hudebnosti.
- ▶ FFMU v Brně – Koniasch Latin Press, Praha 2003

▶ Jiří Trávniček

- ▶ Čteme? Obyvatelé české republiky a jejich vztah ke knize. Host, Brno 2008

